

نتیجه مشابه یابی :

عنوان سند : تاثیر خانواده در هویت یابی فرزندان

نام و نام خانوادگی : حمید اسفندیاری

تاریخ درخواست مشابه یابی : ۱۴۰۳/۰۸/۳۰

درصد کل مشابهت : ۱۱/۶۹ %

تأثیر نقش خانواده به هویت یابی فرزندان در مراحل مختلف رشد

سیده فاطمه بیات^۱

چکیده :

پژوهش پیش رو به دنبال آن است که بفهمد خانواده چه نقشی در شکل گیری شخصیت نوجوانان دارد. پژوهش حاضر با رویکرد توصیفی- اسنادی و با روش کتابخانه ای و مروری بر منابع نظری مرتبط صورت گرفته است، که پس از تبیین مفاهیم اصلی و پیشینه ی تحقیق، به موضوع اساسی هویت فرزندان پرداخته است. بررسی ها و تحقیقات نشان می دهند که همواره خانواده ها تأثیر مستقیمی بر شکل گیری شخصیت نوجوانان دارند. انتخاب نام مناسب، نگرش الهی نسبت به فرزند، ابراز محبت، احترام به شخصیت کودک، ترویج ارزش های دینی، ایجاد فضای گرم و صمیمی خانوادگی، پرورش استعدادها و توانایی های کودک، الگوبرداری مثبت، تأکید بر اهمیت حلال بودن روزی و... از جمله عوامل مؤثر در شکل گیری هویت سالم و مثبت در کودکان هستند. خانواده به عنوان اولین و مهم ترین نهاد اجتماعی، نقش تعیین کننده ای در ایجاد بنیان های شخصیتی و هویتی فرزندان ایفا می کند که با فراهم کردن محیطی امن و حمایتی، خانواده ها می توانند به نوجوانان کمک کنند تا به افراد موفق و مسئولیت پذیری تبدیل شوند. اگر خانواده ها به نوجوانان کمک کنند تا خودشان را بهتر بشناسند، از بروز مشکلات زیادی جلوگیری می شود.

کلمات کلیدی : هویت، خانواده، فرزندان، نقش، مراحل رشد

دوران گذار از کودکی به نوجوانی، مملو از چالش‌های پیچیده‌ای است که ابعاد زیستی، روانی و اجتماعی زندگی فرد را تحت تأثیر قرار می‌دهد. این باور عموماً پذیرفته شده است که تغییرات فیزیولوژیکی، شناختی و عاطفی نوجوانان، به طور مستقیم در رفتارها، نگرش‌ها و هیجان‌های آن‌ها نمود پیدا می‌کند.

نوجوانی، دوره‌ای است همراه با تحولات سریع و گاه متناقض. از یک سو، نوجوانان به توانایی تفکر انتزاعی دست می‌یابند و به آینده و جایگاه خود در جهان فکر می‌کنند. از سوی دیگر، نوسانات خلقی، نگرانی نسبت به آینده و جستجوی تأیید دیگران، آن‌ها را در معرض چالش‌های بسیاری قرار می‌دهد. اهمیت توجه به این دوران و پرداختن به شناخت و پژوهشهایی از این دست تا به حدی است که این تغییرات در این دوره نوجوانی برای تحقق هویت آنها بسیار حائز اهمیت است، و این هویت یابی در حالی که به رشد و بلوغ نوجوان کمک می‌کند، می‌تواند به ایجاد احساسات متضاد و سردرگمی در آن‌ها منجر شود. نوجوانی، به معنای واقعی کلمه، دوره‌ای از رشد و شکوفایی است؛ همان طور که از خاستگاهش بر می‌آید به معنای «رشد کردن به سوی رسش» است و مفاهیمی مانند بلوغ و رسش عاطفی، اجتماعی، ذهنی و اخلاقی را دربرمی‌گیرد؛ و البته این رشد همواره با چالش‌ها و پیچیدگی‌هایی همراه است. نوجوانان در این دوران، تحولات گسترده‌ای را در ابعاد جسمانی، روانی و اجتماعی تجربه می‌کنند. تغییرات هورمونی، شکل‌گیری هویت، جستجوی استقلال و پیچیدگی روابط اجتماعی، از جمله مهم‌ترین ویژگی‌های این دوره هستند^۱.

روان‌شناسی، این آگاهی را تحت عنوان "هویت‌یابی" مطالعه می‌کند؛ مفهومی که به مرور زمان به یکی از محورهای اصلی این علم تبدیل شده است. بدین ترتیب، هویت‌یابی و نوجوانی، دو روی یک سکه‌اند که در مباحث نظری روان‌شناسی پیوند ناگسستنی دارند. کلمه "نوجوانی" به معنای "رشد به سوی بلوغ" است و شامل طیف گسترده‌ای از تغییرات، از جمله بلوغ جسمانی، عاطفی، اجتماعی و شناختی می‌شود.

اریک اریکسون، روان‌شناس برجسته، یکی از نخستین کسانی بود که به اهمیت هویت‌یابی در دوران نوجوانی پی برد. به اعتقاد او، هویت، احساس پایدار و یکپارچه‌ای است که فرد نسبت به خود دارد و یافتن آن، یکی از مهم‌ترین وظایف دوره نوجوانی است. اریکسون، این دوره را به عنوان مرحله‌ای می‌بیند که نوجوان در آن باید بین سردرگمی هویت و شکل‌گیری یک هویت منسجم و پایدار دست‌وپنجه نرم کند. این جدال، شامل بررسی گزینه‌های مختلف در حوزه‌های مختلف زندگی مانند انتخاب رشته، شغل و دوستان است. اریکسون معتقد است که ناتوانی در عبور از این بحران، به مشکلات روانی جدی منجر می‌شود. پس از اریکسون، روان‌شناسان دیگر نظریه‌های مختلفی در مورد هویت‌یابی ارائه دادند. یکی از شناخته‌شده‌ترین این نظریه‌ها،

۱. بیابانگرد، روان‌شناسی نوجوانان، ص ۸۶

نظریه مارسیا است. مارسیا (اصلی ترین آثار و نتایج تحقیقات او در سال ۱۹۹۶ بیان شده است) هویت‌یابی را بر اساس دو بعد اکتشاف و تعهد بررسی می‌کند. اکتشاف به معنای بررسی گزینه‌های مختلف و تعهد به معنای پایبندی به ارزش‌ها و اهداف است. ترکیب این دو بعد، چهار وضعیت هویتی ایجاد می‌کند: کسب هویت، ضبط هویت، وقفه هویت و پراکندگی هویت^۱.

با توجه به اهمیت هویت‌یابی در دوران نوجوانی، بسیاری از پژوهشگران به بررسی عوامل مؤثر بر آن پرداخته‌اند. یکی از مهم‌ترین این عوامل، نقش خانواده است. خانواده به عنوان اولین و مهم‌ترین محیط اجتماعی نوجوان، تأثیر بسزایی در شکل‌گیری هویت او دارد. سبک‌های فرزندپروری، ارتباطات خانوادگی و ارزش‌های حاکم بر خانواده، همگی در شکل‌گیری هویت نوجوان نقش ایفا می‌کنند.

پس مشخصاً خانواده به عنوان نخستین محیط تعلیم و تربیت انسان، نقش محوری در شکل‌گیری هویت فردی ایفا می‌کند، لذا بر این اساس این پژوهش با هدف پاسخگویی به سؤالات زیر انجام شده است:

۱. **هویت و بحران هویت چیست؟** این پرسش به دنبال تعریف دقیق مفهوم هویت و بررسی چالش‌هایی است که نوجوانان در فرایند شکل‌گیری هویت با آن مواجه می‌شوند.
۲. **علل بحران هویت کدامند؟** در این بخش، عوامل مختلفی که می‌توانند به بروز بحران هویت در نوجوانان منجر شوند، مورد بررسی قرار می‌گیرند.
۳. **نقش خانواده در دستیابی فرزندان به هویت صحیح چیست؟** این سؤال به اهمیت نقش خانواده در شکل‌گیری هویت سالم و مثبت در نوجوانان پرداخته و عوامل مؤثر در این زمینه را مورد تحلیل قرار می‌دهد.

تمرکز اصلی این پژوهش بر بررسی نقش خانواده در شکل‌گیری هویت صحیح فرزندان است. به همین دلیل، به دو پرسش ابتدایی به عنوان سوال‌های فرعی به صورت مختصر پرداخته خواهد شد و به سوال سوم، به عنوان سوال اصلی پژوهش بطور جامع‌تر پرداخته خواهد شد.

تحقیقات صورت گرفته در این خصوص (همانطور که اشاره خواهد شد) اغلب به کلی‌گویی در این حوزه بسنده کرده و راهکارهای عملی و کاربردی برای حل مسئله ارائه نداده‌اند و یا اکثراً از دیدگاه‌های محققین غربی وارد بحث شده و همچنین، این پژوهش‌ها معمولاً یا صرفاً از دیدگاه روانشناسی به موضوع پرداخته‌اند و یا تنها به منابع دینی استناد کرده‌اند و از جامعیت کافی برخوردار نبوده‌اند. در این نوشتار، تلاش شده است

۱. تبریزی، فرهنگ توصیفی خانواده و خانواده درمانی، ص ۲۵

تا با بهره‌گیری از منابع مختلف روانشناسی و دینی، راهکارهای علمی، عملی و متناسب با فرهنگ ایرانی-اسلامی برای حل مسئله ارائه شود.

برای موضوع این پژوهش و خاستگاه آن در بین صاحب نظران سوابق متعددی مشاهده می‌شود، بگونه‌ای که متخصصین این امور کتاب‌ها و مقالات قابل توجه‌ای دارند؛ اما در بین همه مباحث مطروحه و بیان شده می‌توان به این موارد اشاره داشت، بطور مثال رحیمی‌نژاد در سال ۱۳۷۹ در مطالعه‌اش به این نتیجه رسید که «بین هویت و روش‌های تربیتی و سازمان‌دهی خانواده ارتباطی وجود دارد». ابطی در پژوهش خود در سال ۱۳۸۱ در تحقیقات خود دریافت که رابطه‌ای میان روش‌های حل تعارض و پیوستگی اعضای خانواده با رشد هویت وجود دارد و الگوی تعامل پایدار، منظم و انعطاف‌پذیر خانواده در پاسخ به شرایط مختلف، در توسعه هویت نوجوانان نقش مهمی ایفا می‌کند. اکبری در سال ۱۳۸۱ در کتاب خود نتیجه‌گیری کرد که میان سرمایه فرهنگی و انواع هویت همبستگی مثبتی برقرار است. بیشترین همبستگی سرمایه فرهنگی با هویت ملی، قومی، دینی و فردی مشاهده می‌شود، در حالی که کمترین همبستگی به هویت جهانی اختصاص دارد. آقای نصرتی و همکاران در مقاله خود در ۱۳۸۵، در مطالعه‌ای به بررسی رابطه تحولی بین پایگاه‌های هویت و میزان دلبستگی ایمن نوجوانان پسر، والدین و همسالان پرداختند و نشان دادند که تعامل سن و پایگاه‌های هویت با میزان دلبستگی ایمن به چهره‌های دلبستگی مرتبط است. آزاد مرزآبادی در پژوهش سال ۱۳۸۷ خود به نتیجه‌ای جالب دست یافت. وی نشان داد که بین ارزش‌هایی که نوجوانان به آن‌ها اهمیت می‌دهند و احساس تعلق آن‌ها به هویت ملی، ارتباط مستقیمی وجود دارد. به عبارت دیگر، ارزش‌هایی که نوجوانان در زندگی خود برگزیده‌اند، به طور قابل توجهی بر میزان هویت ملی آن‌ها تأثیرگذار است.

مفهوم شناسی

تعریف هویت:

۱. تعریف لغوی

هویت، به عنوان ذات و ماهیت اصلی هر چیز یا شخص تعریف می‌شود.^۱ این مفهوم به مجموعه‌ای از ویژگی‌ها و مشخصات اشاره دارد که چیزی را از سایر موارد متمایز کرده و به آن هویت می‌بخشد. در زبان فارسی، هویت به معنای هستی، وجود و حقیقت چیزی است که شامل صفات ذاتی آن بوده و باعث شناسایی آن

۱. معلوف، المنجد فی اللغة، ص ۴۲

می‌شود.^۱

۲. تعریف اصطلاحی

به گفته اریکسون، نوجوانان در جستجوی یافتن پاسخ به پرسش‌های بنیادینی درباره خود هستند: من کیستم؟ چه نقشی در جامعه دارم؟ آیا به بزرگسالی رسیده‌ام؟ آیا توانایی برعهده‌گیری مسئولیت‌های بزرگسالی مانند همسر یا والد بودن را دارم؟ و مهم‌تر از همه، آیا به رغم تفاوت‌های فردی، احساس ارزشمندی و اعتماد به نفس دارم؟ درواقع آنها آن‌ها تلاش می‌کنند تا به این دغدغه خود که «هویت خود» نام دارد، از طریق آزمایش نقش‌های مختلف، ارزش‌ها و باورها شکل دهند.^۲ لازم به ذکر است که مفهوم هویت در حوزه‌ی روان‌شناسی اولین بار توسط این روان‌شناس مورد بحث قرار گرفت. از جمله خصوصیات بارز نظریه‌ی اریکسون توجه به حساسیت و اهمیت «هویت خود» در انسان است.^۳ به‌طور کلی، هویت مجموعه‌ای از ویژگی‌ها، باورها، ارزش‌ها و تجربیات است که فرد را منحصر به فرد کرده و به او احساس تعلق و معنا می‌بخشد. در واقع، هویت پاسخ به این پرسش بنیادین است که "من کیستم؟" و به فرد کمک می‌کند تا جایگاه خود را در جهان و روابط اجتماعی پیدا کند.^۴

۳. تعریف بحران در هویت:

روانشناسان، بحران هویت را به عنوان یک فرآیند پیچیده و چندوجهی توصیف می‌کنند که در آن فرد با چالش‌های مختلفی در شکل‌دهی به هویت خود مواجه می‌شود. تعاریف ارائه شده از این بحران متنوع بوده و به عوامل متعددی از جمله تجربیات فردی، انتظارات اجتماعی و عوامل زیستی بستگی دارد. برای مثال، برخی روانشناسان، بحران هویت را به عنوان «عدم موفقیت در ایجاد یک احساس منسجم و پایدار از خود» تعریف می‌کنند که ممکن است ریشه در تجربیات کودکی یا شرایط فعلی زندگی فرد داشته باشد. از سوی دیگر، اریک اریکسون، یکی از برجسته‌ترین نظریه‌پردازان رشد روانشناختی، بحران هویت را به عنوان "توانایی در تطبیق با نقش‌های اجتماعی مورد انتظار" توصیف کرده است.^۵

۴. تعریف خانواده:

نظر می‌رسد مفهوم «خانواده» آنقدر ساده و بدیهی است که نیازی به تعریف نداشته باشد. اما واقعیت این است که این مفهوم پیچیده‌تر از آن چیزی است که در نگاه اول به نظر می‌رسد. اگر به منابع مختلف مراجعه کنیم، تعاریف گوناگونی از خانواده پیدا می‌کنیم که هر کدام از دیدگاهی خاص به این مفهوم نگاه کرده‌اند.

۱. دهخدا، لغتنامه، ج ۱۴، ص ۲۰۸۶- عمید، فرهنگ لغت، ج ۲، ص ۱۹۸۴- معین، لغتنامه، ص ۱۲۲۳

۲. شرفی، دنیای نوجوان، ص ۵۵

۳. شاملو، روان‌شناسی رشد، ص ۱۲۸

۴. سبحانی، هویت و بحران هویت، ۳۸- ۴۹

۵. همان

روانشناختی منفی متعددی از جمله حسادت، کینه، کاهش عزت نفس و اختلال در شکل‌گیری هویت صحیح را به همراه دارد. در مقابل، برقراری عدالت و برابری میان فرزندان، به ارتقای سلامت روان آن‌ها و شکل‌گیری هویتی سالم کمک شایانی می‌کند.^۱ به همین دلیل، اگر والدین، به خاطر بیماری، داشتن استعداد خاص و... به برخی از فرزندان، بیشتر توجه میکنند، باید سایر فرزندان را نسبت به اقدام خود، توجیه نمایند.^۲

نتیجه گیری

هویت فردی، مجموعه‌ای از ویژگی‌ها، باورها، ارزش‌ها و نقش‌هایی است که فرد را از دیگران متمایز کرده و به او احساس تعلق و یکپارچگی می‌بخشد. این ساختار پیچیده تحت تأثیر عوامل متعددی از جمله عوامل فردی (ژنتیک، استعدادها)، خانوادگی (سبک فرزندپروری، روابط خانوادگی)، اجتماعی (گروه همسالان، جامعه)، فرهنگی (آداب و رسوم، باورهای مذهبی) و سیاسی (رویدادهای اجتماعی، نظام سیاسی) شکل می‌گیرد. بحران هویت، وضعیتی است که در آن فرد در یافتن هویت خود با دشواری مواجه می‌شود. این بحران معمولاً در دوران نوجوانی و جوانی رخ می‌دهد و می‌تواند به دلایل مختلفی از جمله تغییرات هورمونی، فشارهای اجتماعی و ... داشته باشد. اما باید دانست که همواره خانواده به عنوان اولین و مهم‌ترین محیط اجتماعی فرد، نقش تعیین‌کننده‌ای در شکل‌گیری هویت او دارد. والدین می‌توانند با ایجاد محیطی امن، حمایتی و محبت‌آمیز، به فرزندان خود کمک کنند تا هویت سالمی را توسعه دهند. برخی از راهکارهای مؤثر در این زمینه عبارتند از:

۱. **انتخاب نام مناسب:** نامگذاری فرزند با توجه به معانی و ارزش‌های مثبت می‌تواند به شکل‌گیری هویت او کمک کند.
۲. **تاکید بر ارزش‌های انسانی:** آموزش ارزش‌هایی مانند احترام، صداقت، مهربانی و مسئولیت‌پذیری به فرزندان، به آن‌ها کمک می‌کند تا هویت اخلاقی خود را شکل دهند.
۳. **ایجاد ارتباط صمیمانه:** برقراری ارتباط مؤثر و صمیمانه با فرزندان، به آن‌ها احساس امنیت و تعلق خاطر می‌دهد.
۴. **حمایت از استقلال:** ایجاد فرصت برای تصمیم‌گیری و مسئولیت‌پذیری، به فرزندان کمک می‌کند تا استقلال خود را توسعه دهند.
۵. **تعیین حدود و قوانین روشن:** وجود قوانین و مقررات مشخص در خانواده، به فرزندان احساس امنیت و ثبات می‌دهد.
۶. **ارائه الگوی مناسب:** والدین با رفتارهای خود، الگوهایی را برای فرزندان ایجاد می‌کنند که بر شکل‌گیری هویت آن‌ها تأثیرگذار است.

۱. سادات موسوی، وظایف تربیتی والدین از دیدگاه قرآن و حدیث، ص ۷

۲. محمدی ری شهری، حکمت نامه کودک، ص ۲۴۳

۱. قرآن کریم، ترجمه مکارم شیرازی، قم، دارالعلم، ۱۳۹۸ ش
۲. ابطحي، سيد نعمت الله، نقش خانواده در هویتيابی نوجوانان و جوانان، آموزه، ش ۱۶، ۱۳۸۱ ش.
۳. اکبری، ابوالقاسم، مشکلات نوجوانی و جوانی، تهران، انتشارات ساوالان، ۱۳۸۲ ش
۴. احدی، حسن و محسنی، نیک چهره، روان شناسی رشد (مفاهیم بنيادی در روان شناسی و نوجوانی و جوانی)، تهران، پردیس، ۱۳۸۱ ش
۵. اریکسون، اریک، روان شناسی رشد، تهران، نشر آگه، ۱۳۸۲ ش
۶. — — — — —، هویت: جوانی و بحران، تهران، انتشارات سبحان، ۱۳۵۷ ش
۷. باقر ساروخانی، دائرة المعارف علوم اجتماعی، تهران، انتشارات کیهان، ۱۳۷۵ ش
۸. برادشاو، جان، خانواده، روش انقلابی برای خودشناسی، ترجمه: مهدی قراچه داغی، تهران، البرز، ۱۳۷۲ ش
۹. بهروز لك، غلامرضا، سیاست و مهدویت، قم، انتشارات حکمت رویش، ۱۳۸۴ ش
۱۰. بیابانگرد، اسماعیل، روان شناسی نوجوانان، تهران، دفتر نشر انقلاب اسلامی، ۱۳۸۴ ش
۱۱. پیروزفر، سهیلا، حسینی محمدآباد، سيد علی اصغر، نقش خانواده در تکوین هویت فردی فرزندان با تأکید بر آموزه های دینی، پژوهش های اجتماعی اسلامی، سال ۲۲، ۴، زمستان ۱۳۹۵
۱۲. تاجیک، هاجر، نقش آموزش و پرورش در هویت دهی مناسب، رشد آموزش معارف اسلامی، ش ۵۷، ۱۳۸۴ ش
۱۳. تبریزی، مصطفی؛ دیبائیان، شهرزاد؛ کاردانی، مژده و جعفری، فروغ، فرهنگ توصیفی خانواده و خانواده درمانی، تهران، فراروان، ۱۳۸۵ ش
۱۴. حرعالملي، محمد بن حسن، تفصيل وسائل الشيعة الي تحصيل مسائل الشريعة، بيروت، دار إحياء التراث العربي، (بيتا)
۱۵. حسینی زاده، علی، سیره تربیتی اهل بیت (ع)، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۴ ش
۱۶. داوودی، محمد، حسینی زاده، علی، سیره تربیتی پیامبر (ص) و اهل بیت (ع)، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۹۷ ش
۱۷. دهخدا، علی اکبر، لغتنامه، تهران، مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، ۱۳۷۳ ش
۱۸. رزاقی، علی، جوانان و هویت ایرانی، تبریز، انتشارات احرار، ۱۳۸۱ ش

۱۹. رفعت جاه، مریم، هویت انسانی زن در چالش آرایش و مد، کتاب زنان، ش ۳۸، ۱۳۸۶ش
۲۰. سادات موسوی، مرضیه، وظایف تربیتی والدین از دیدگاه قرآن و حدیث، روزنامه کیهان، شماره ۱۹۲۰۴، ۲۲ مهر ۱۳۸۷ش
۲۱. رحیمی نژاد، عباس، بررسی تحلیلی هویت و رابطه آن با حرمت خود و حالت اضطراب در دانشجویان کارشناسی، پایاننامه دکتری، تهران، دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۹ش
۲۲. سبحانی جو، حیات علی، هویت و بحران هویت، پیوند، ش ۱، ۱۳۸۳ش
۲۳. سبحانی‌نیا، محمد، بررسی مسائل جوانان، قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۷ش
۲۴. سعادت‌ی، شامیر؛ ابوطالب، شهرآرای، مهنراز؛ فرزاد، ولی‌الله، بررسی ارتباط بین سبک‌های هویت و مسئولیت پذیری در دانشگاه تهران، پژوهشنامه پژوهش، ش ۱۰، ۱۳۸۷ش
۲۵. سفیری، خدیجه و غفوری، معصومه، بررسی هویت دینی و ملی جوانان شهر تهران با تأکید بر تأثیر خانواده، پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه، ش ۲، ۱۳۸۸ش
۲۶. سید رضی، ابوالحسن محمد بن حسین، نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی، قم: مؤسسه فرهنگی تحقیقاتی امیرالمؤمنین، ۱۳۸۴ش
۲۷. شاملو، سعید، مکتب‌ها و نظریه‌ها در روان‌شناسی شخصیت، تهران، رشد، ۱۳۸۲ش
۲۸. شاملو، جعفر، روان‌شناسی رشد، تهران، انتشارات سمت، ۱۳۸۲ش
۲۹. شرفی، محمد رضا، جوان و نیروی چهارم زندگی، تهران، انتشارات سروش، ۱۳۸۰ش
۳۰. — — — — —، جوان و بحران هویت، تهران، انتشارات سروش، ۱۳۸۱ش
۳۱. — — — — —، دنیای نوجوان، تهران، انتشارات تربیت، ۱۳۷۹ش
۳۲. شهرآرای، مهنراز، روان‌شناسی رشد نوجوان، دیدگاه تحولی، تهران، علم، ۱۳۸۳ش
۳۳. طباطبایی، سید محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن، قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۴۱۷ق
۳۴. طبرسی، حسن بن فضل، مکارم الاخلاق، قم، انتشارات شریف رضی، ۱۳۷۰ش
۳۵. عباسی، راضیه، اهمیت خانواده در هویت‌یابی نوجوانان، هفتمین کنفرانس ملی رویکردهای نوین در آموزش و پژوهش، ۱۴۰۱ش
۳۶. عمید، حسن، فرهنگ عمید، تهران، انتشارات امیر کبیر، ۱۳۶۲ش

۳۷. غلامعلیمی، زهرا، **شیوه‌های فرزندپروری و تأثیر آن بر بهداشت روانی**، پایگاه اطلاع‌رسانی تبیان، ۱۳۹۰ش
۳۸. فرهنگی، عبدالحسن، **روانشناسی رشد**، تهران، انتشارات پوران پژوهش، ۱۴۰۰ش
۳۹. قنادان، منصور، **جامعه‌شناسی مفاهیم کلیدی**، تهران، آوای نور، ۱۳۷۵ش
۴۰. کرباسی، منیژه و وکیلان، منوچهر، **مسائل نوجوانان و جوانان در ایران معاصر**، تهران، دانشگاه پیام نور، ۱۳۸۹ش
۴۱. کریمی، یوسف، **کتاب روان‌شناسی اجتماعی (نظریه‌ها، مفاهیم و کاربردها)**، ارسباران، تهران، ۱۴۰۲ش
۴۲. کلینی، ابوجعفر محمد بن یعقوب، **الکافی**، تهران، انتشارات اسلامی، ۱۳۶۲ش
۴۳. مایلز، استیون، **بسترهای اجتماعی مصرف‌گرایی**، ترجمه فردین علیخواه، اندیشه احسان، تهران، ۱۴۰۱ش
۴۴. مجلسی، محمد باقر، **بحارالانوار الجامعة لدر اخبار الائمة الاطهار**، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ق
۴۵. محمدی ری شهری، محمد، **حکمت نامه کودک**، ترجمه عباس پسندیده، قم، دارالحديث، ۱۳۸۵ش
۴۶. — — — — — ، **میزان الحکمة**، قم، دارالحديث، ۱۴۱۶ق
۴۷. مدرسی، سید محمد تقی، **من هدی القرآن**، تهران، دار محبی الحسین، ۱۴۱۹ق
۴۸. مدرسی، سید هادی، **دوستی و دوستان**، ترجمه حمید رضا شیخی و حمید رضا آژیر، مشهد، بنیاد پژوهشهای آستان قدس رضوی، ۱۳۸۶ش
۴۹. معلوف، لویس، **المنجد فی اللغة**، قم، مؤسسه انتشارات دارالعلم، ۱۳۸۴ش
۵۰. معین، محمد، **فرهنگ فارسی**، تهران، سرایش، ۱۳۸۲ش
۵۱. مکارم شیرازی، ناصر، **تفسیر نمونه**، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۴ش
۵۲. موسوی خمینی، امام روح الله، **صحیفه نور**، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلام، ۱۳۷۴ش
۵۳. نجاریان، فرزانه، **عوامل مؤثر در کارایی خانواده**، دانشگاه آزاد اسلامی (پایان نامه کارشناسی ارشد)، ۱۳۷۵ش
۵۴. نجفی علمی، محمود، **فناوری اطلاعات، نوجوانان و بحران هویت**، ره‌آور نور، ۳۲، ۱۳۸۹ش
۵۵. نجفی، علمی، **هویت مبهم: خانواده و هویتیابی نوجوانان**، رشد معلم، ۱۸۷، ۱۳۸۳ش
۵۶. نجفی، محمود؛ احدی، حسن و دلاور، علی، **بررسی رابطه کارایی خانواده و دینداری با بحران هویت**، دانشور رفتار، ۱۶، ۱۳۸۵ش

۵۷. نعمت‌الله تقوی، **جامعه‌شناسی خانواده**، تهران، دانشگاه پیام نور، ۱۳۷۶ش
۵۸. نویدی مقدم، مسعود، حسینی بنویدی،
سمیرالسادات، نماز زاده، الهام، **روانشناسی مدگرایی**، راز نهان، تهران، ۱۴۰۰ش
۵۹. نوری، میرزا حسین، **مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل**، بیروت، مؤسسة آل‌البیت لإحياء التراث، ۱۴۰۸ق
۶۰. نصرتی، محمد صالح، مظاهری، محمدعلی، حیدری، محمود،
بررسی تحولی رابطه پایگاه های هویت با میزان دلبستگی ایمن‌پسران نوجوان (۱۴، ۱۶ و ۱۸ ساله) به والدین و همسالان،
خانواده پژوهی، سال دوم، شه، بهار ۱۳۸۵